

Ольга Савиченко

Житомирський державний університет імені Івана Франка

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЦІНІСНО-МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Olha Savychenko. Method of Studying of Value-motivational Factors of Political Activity.

The article presents the method of studying of value-motivational factors of political activity. The analysis of terminological and theoretical premises of research of value-motivational factors of political activity is done. Author's approach to organization of empirical research of psychology of minority political activity is proposed.

Correlation of values and motivation, dynamics of social, activity and personal mechanisms of personality development are considered in the terminological analysis. Using of three factor theory by D. McClelland to empirical research of value-motivational factors of political activity is justified. Based on analysis of research methods of value-motivational factors the content analysis system that allows to measure individual motivational tendencies and qualitative features of human motivation is described.

Based on the analysis of H. Hekhausen's research 4 types of situations of the development and implementation of political values and motivation are singled out: 1) the self comparison with own achievements; 2) the self comparison with standart; 3) social comparison with a real opponent; 4) social comparisons with generalized or personalized ideal.

Structure of the research of value-motivational factors of political activity comprises the steps of photobiographical research, expert evaluation and value grates building.

Analysis of the results provides quantitative and qualitative interpretation. Quantitative analysis includes content analysis of the structure of motivation and levels of the value regulation, and the factor modeling. Categories of content analysis can explore the achievement motivation (success motive and the motive of avoiding failure), power motivation and motivation of affiliation (adoption). Each of the categories of content analysis is analyzed for compliance motivational components to one of value levels - social, processual or subjective. The categories for content analysis of achievement motivation is the need to achieve success or to avoid failure, the corresponding instrumental activity, expectations of success or failure, positive or negative reinforcement, emotional state and result. The study of power motive is through singling of categories of prestige, instrumental activity aimed at power, external interference, power anticipation, emotional states, the effect of power action. Content analysis of affiliation motives includes an analysis following categories: positive emotions, dialogue, growth, loyalty, freedom from restrictions, reunification, harmony, conquest to sense, a refuge in a relationship, unity with nature.

As for the level of value, the article noted that on social level individual development is determined by the needs for approval and recognition and reflection is directed to understanding of referential awareness of assessments and forecasting of the basis of their own development. Process level is characterized by awareness of conditions and requirements of activity, reflection focus on skills, actions and operations and the their related results criterion for evaluating of which is effort. On the subjective level processes that occur in the sphere of activity and in social relations are conscious and influence the planning of further self-development.

The indicators of qualitative analysis are: expression of each component in the structure of motivation, completeness of structure of motivation, external and internal balance of motivation structure, the analysis of groups of values that were significant for the results of value assessment.

The proposed research represents the ideographic approach to the study of values and motivation and allows to follow the laws of value-motivational determination of political activity of the political leaders of national minorities.

Key words: motivation of political activity, political values, power motivation, achievement motivation, motivation of affiliation, completeness of motivational structure, internal and external balance of motivational structure, social, processual and subjective levels of value regulation.

В умовах інтенсифікації політичного життя сучасної України зростає інтерес дослідників до проблеми вивчення різноманітних аспектів політичної активності, у тому числі й національних меншин, зокрема, польської, яка, з огляду на сусідство Польщі і тривале існування української полонії, становить важливий чинник суспільно-політичного життя країни.

Просте порівняння політичної ситуації в країнах, зокрема ступеня політичної активності населення, політико-правових передумов репрезентації інтересів у політичній сфері з політичною активністю національних меншин, дозволяють висувати припущення про слабку активність деяких меншин, зокрема, польської, у політичній сфері, що підтверджують додатково висновки експертів [1].

Проблема політичної активності польської групи в Україні, так само як і інших національних меншин, недостатньо мірою представлена в сучасній українській політології. Можна назвати дисертацію Г. Луцишин, присвячену політичній активності національних меншин країни [2], нечисленні праці українських дослідників, що стосуються політичної активності окремих громад – грецької А. Дегтеренко [3], угорської Н. Шипки [4] або певних аспектів її функціонування – Л. Лойко, яка присвятила свою монографію громадським організаціям національних меншин [5]. Проблематики політичної активності поляків торкаються окремі дослідники, такі як Я. Калакура [6] чи С. Рудницький [7]. Але дослідження політологів не дають відповіді на питання про причини стану слабкої політичної активності польської національної меншини, як і інших національних меншин загалом.

У свою чергу, дослідження психологічних особливостей політичної активності національних меншини в Україні відсутні, так само як і методики вивчення окремих психологічних аспектів політичної активності, зокрема ціннісно-мотиваційні чинники цього процесу. З іншого боку, у психології проблему ціннісно-мотиваційної регуляції діяльності взагалі досліджували Д. Леонтєв, К. Абульханова-Славська, М. Рокіч, Х. Хекхаузен та інші вчені. Створено цілий ряд методик, які дозволяють вивчати як ціннісні, так і мотиваційні механізми діяльності людини. Однак немає методик, які б адекватно дали можливість описати ціннісно-мотиваційні чинник діяльності людини загалом і політичної активності національних меншин, зокрема.

Саме тому метою статті є обґрунтування методики вивчення ціннісно-мотиваційних чинників політичної активності національних меншин, що передбачає аналіз термінологічних та теоретичних передумов дослідження проблеми, аналіз методики вивчення цінностей та мотивації, у зв'язку з чим пропонується авторський підхід до організації емпіричного дослідження психології політичної активності національних меншин.

Якщо аналізувати термінологічне поле, то основні психологічні чинники політичної активності лежать у площині ціннісно-мотиваційної сфери, вивчення яких виступає конкретизацією вчення про детермінацію. Традиційно мотивацію людської поведінки розглядають як суб'єктивну детермінацію поведінки людини. Термін «мотивація» найчастіше використовують для узагальнюючого позначення численних процесів і явищ, суть яких зводиться до того, що індивід обирає свою поведінку, виходячи з її очікуваних наслідків, і управляє, визначаючи при цьому її спрямованість та кількість докладених зусиль. Для пояснення індивідуальних відмінностей в діяльності, яка виконується різними людьми в ідентичних умовах, найчастіше використовується поняття «мотив».

Поряд із термінами «мотив» та «мотивація» у психології використовують поняття «цінності» та часто отожднюють їх. Однак, уряді робіт вказується на суттєві відмінності між цінностями та мотивацією. Так, А. Петровський і М. Ярошевський вважають цінність метапсихологічною, а мотив – відповідною їй базовою психологічною категорією [8, с. 17-20]. Цінністю є лише той мотив, який характеризується певним місцем у системі самовідношень суб'єкта і через який індивід персоналізується в інших (набуває свою ідеальну представленість і продовженість у спілкуванні).

Основні ознаки цінностей у своїх працях розглянула К. Абульханова-Славська [9, с. 28]. Вона вважає, що цінності виявляються у вибірковості особистості по відношенню до пропонованих задач, в різній мірі активності, наполегливості і послідовності при їх вирішенні,

у прагненні людини не тільки доводити справу до кінця при всіх можливих труднощах, але і бажанні відстоювати право на своє рішення, добиватися його втілення у життя.

У низці робіт підкреслюється взаємодія індивідуального та соціального в цінностях особистості. Так, Д. Леонт'єв описує три форми існування цінностей: суспільні ідеали, предметне втілення в діяльності та мотиваційні структури [10, с. 343]. Ці три форми переходять одна в одну: суспільні ідеали засвоюються особистістю і через мотиваційні утворення спонукають її до предметного втілення, а предметно втілені цінності, в свою чергу, стають основою для формування суспільних ідеалів.

Про мотив ми можемо говорити у тому випадку, коли діяльність відбулася. Мотив – це спонукання до діяльності, яка виникає в результаті зіставлення ціннісної свідомості людини та параметрів проблемної ситуації і обов'язково веде до діяльності. Мотив, у порівнянні з цінністю, – це конструкт свідомості, у якому переважають характеристики конкретної ситуації і конкретної діяльності. У кожному конкретному випадку діяльність спрямовується окремим мотивом: скільки діяльностей – стільки й мотивів [11, с. 115-117].

Якщо протягом життєвого шляху людини схожі мотиви ведуть до успіху, вони позбуваються другорядних ознак, генералізуються і стають стратегіями успішної діяльності, які, в свою чергу, усвідомлюються і стають життєвими цінностями. Цінності є змістом свідомості, тому ми й говоримо про ціннісну свідомість. Мотиви не завжди стають цінностями. У випадках імпульсивної поведінки, невдачі у діяльності тощо мотиви можуть не усвідомлюватися, або ж під дією механізмів психологічного захисту витісняються у підсвідомість. У тих випадках, коли ситуація не є для людини значимою, вона взагалі може не регулюватися життєвими цінностями.

У багатьох психологічних працях аналізується взаємозв'язок та поступова зміна соціальних, діяльнісних та особистісних механізмів розвитку особистості. Так, Б.Г.Анан'єв наголошує на взаємозв'язку та взаємозумовленості внутрішнього світу людини, саморегуляції нею окремих вчинків та міжособистісних стосунків [12, с. 264]. У роботах А. Петровського йдеться про інтеріндивідний, інтраіндивідний, метаіндивідний виміри особистості та відповідні їм стадії розвитку особистості – адаптацію, індивідуалізацію, інтеграцію [13, с. 112]. Д. Леонт'єв описує взаємний перехід суспільних ідеалів, їх предметного втілення та мотиваційних структур особистості [14, с. 37]. Аналіз робіт згаданих вчених дозволяє нам виділити три рівні розвитку цінностей – соціальний, процесуальний та суб'єктний.

Для емпіричного вивчення особливостей регуляції поведінки та ціннісно-мотиваційної сфери людини у сучасній психології використовуються різні типи методик дослідження: опитувальники, проєктивні методики, експертне оцінювання тощо.

Одним із перших у психології класифікацію методів дослідження особистості створив Г.Олпорт, який описав ідеографічний та номотетичний підходи до вивчення поведінки людини [15, с. 55]. Застосування номотетичного підходу дозволяє дослідникам зробити узагальнені висновки про особливості психічного розвитку групи людей та частково пояснити поведінку окремої людини. Ідеографічний підхід забезпечує можливість вивчити індивідуальний психічний розвиток окремої особистості і частково застосувати отримані дані для узагальнених висновків по групі людей.

Методи дослідження цінностей в рамках номотетичного підходу представлені в роботах М. Рокіча, Ш. Шварца, Дж. Гілеспі та Г. Олпорта. Ідеографічний підхід до вивчення ціннісної сфери розвивається у працях Дж. Келлі, Леонт'єва, О. Музики. У дослідженнях мотивації номотетичний підхід реалізується при використанні різноманітних опитувальників (А. Меграбян, Т. Г'есме, Р. Нігард, Ю. Орлова, Т. Елерс, А. Реан). На думку Д. Мак-Клелланда та Х.Хекхаузена, опитувальники мотивації не дозволяють виявити індивідуальні відмінності досліджуваних. Автори теорії мотивації досягнення вважають за доцільне для вивчення

мотивації людини використовувати проєктивні техніки, оскільки тестова ситуація у них наближена до життєвої і досліджуваному не нав'язуються відповіді на певні вербальні стимули, як у опитувальниках, а він сам може вільно обирати певні аспекти тестової ситуації і способи поведінки у ній. Так, у 1953 році Д. Мак-Келландом, Дж. Аткинсоном, Р. Кларком та Л. Лоуелом була розроблена методика для вимірювання індивідуальних відмінностей у силі мотиву досягнення. Ця методика дозволяла виміряти лише загальний показник сили мотиву досягнення і не диференціювала мотив досягнення успіху і мотив уникання невдачі. Тому доцільним було створення методики для дослідження обох мотиваційних тенденцій – мотиву досягнення успіху та мотиву уникання невдачі. У 1963 році Х. Хекхаузен створив модифікацію ТАТ і запропонував систему контент-аналізу оцінки двох незалежних мотиваційних тенденцій.

Принципи дослідження структури мотивації у психології закладені в роботах Г. Мюррея. У концепції американського дослідника Д. Макклелланда реалізується ідея вивчення трьох компонентів мотивації людини – мотивації досягнення, мотивація влади, мотивація аффіліації [16, с.258-520]. Автор аналізує різноманітні аспекти мотивації людини, в тому числі й мотиваційні тенденції в політичній діяльності.

Аналізуючи мотивацію людини, Д. Макклелланд виходить з міркувань про загальну структуру поведінки людини [16, с.228].

Поведінка людини детермінована потребою або мотивом досягти певної мети (П). При реалізації поставленої мети людина може очікувати успіху (О+) або невдачі (О-). Для досягнення мети людина проявляє певну інструментальну активність (І), яка приводить до здійснення мети (І+) або ні (І-). Іноді на шляху до поставленої мети виникають бар'єри, перешкоди, які можуть бути локалізовані в оточуючому світі (ПРз) або в самій людині (ПРв). При здійсненні діяльності для досягнення поставленої мети людина відчуває певний емоційний стан, який може бути позитивним (С+) або негативним (С-). Іноді хтось допомагає людині (Пд), що сприяє досягненню мети (рис.1).

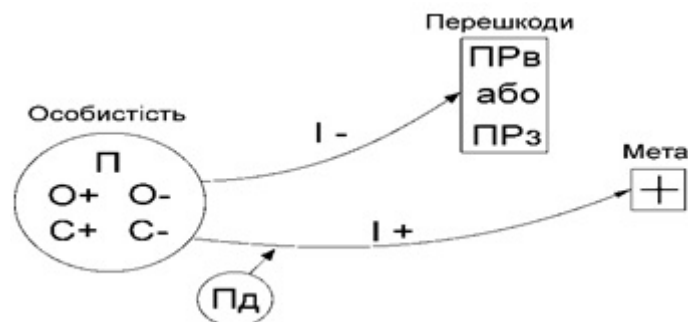

Рис.1. Схема формування мотивації досягнення за Д. Макклелландом

Усі описані категорії можуть реалізовуватися у структурі однієї з мотиваційних тенденцій – досягнення, влади чи аффіліації, виходячи з міркувань про те, що вплив особистості і досвіду експериментатора на результати досліджень з використанням проєктивних методик та фактору соціальної бажаності при використанні особистісних опитувальників можуть суттєво знижувати достовірність результатів. Компроміс між цими двома методами був знайдений у використанні контент-аналізу, який поєднує у собі переваги кількісного та якісного аналізу [17].

Для вивчення структури мотивації Д.Макклелланд та його колеги розробили систему контент-аналізу для вивчення мотивації досягнення, мотивації влади, мотивації аффіліації [18, 19].

Описана система контент-аналізу дозволяє не просто виміряти окремі мотиваційні тенденції, а спрямована на вивчення якісних особливостей мотивації людини. Д. Макклелланд довів ефективність запропонованої системи для вивчення мотиваційних тенденцій в суспільстві на різних історичних етапах, прослідкував

зв'язок структури мотивації з ефективністю діяльності у представників різних професій. Особливої уваги заслуговують його дослідження політичних постатей – політичні профілі президентів, мотиваційні передумови ефективності політичної діяльності, особливості мотивації представників різних політичних сил.

Інший аспект аналізу мотивації запропоновано в роботах Х. Хекхаузена та його учнів. Використовуючи поняття співвідносної норми оцінки результатів, вони стверджують, що у розвитку мотивації важливу роль відіграє існування одного з видів таких норм: індивідуальна (порівняння з власними попередніми результатами), предметна або іманентна задачі (порівняння з критерієм), соціальна (порівняння з результатами інших людей). При цьому автори визнають первинність індивідуальної співвідносної норми та її позитивний вплив на мотивацію та емоційний стан людини [20, с. 430-436].

Окрім того, Х. Хекхаузен пропонує враховувати у процесі оцінки та розвитку мотивації критерії успішності, які використовує людина та які можуть бути одного з трьох видів: орієнтовані на людину (наприклад, у порівнянні з власними попередніми досягненнями), орієнтовані на задачу (наприклад, рівень майстерності як результат діяльності), орієнтовані на інших (наприклад, порівняння з досягненнями інших, як у ситуації змагання).

Таким чином, можемо говорити про розвиток мотивації у ситуаціях самопорівняння та соціального порівняння та про порівняння з об'єктивною чи суб'єктивною нормами успішності. Відповідно, можна виділити 4 типи ситуацій розвитку мотивації:

- самопорівняння з власними досягненнями (розвиток субективно важливих навичок, наприклад, публічні виступи);
- самопорівняння з нормативом (успішність виступу на публічних дебатах, результати попередніх ексит-полів тощо);
- соціальне порівняння з реальним суперником (власне, виборчі перегони);
- соціальне порівняння з узагальненим або персоніфікованим ідеалом (наявність орієнтирів у політиці).

Отже, приходимо до усвідомлення необхідності вивчення розвитку трьох провідних мотивів на різних рівнях ціннісної регуляції в трьох типах ситуацій. Емпіричне дослідження ціннісно-мотиваційних чинників політичної активності включає кілька етапів (табл.1.).

Таблиця 1. Структура дослідження ціннісно-мотиваційних чинників політичної активності

Біографічне дослідження	Для проведення дослідження політичним діячам пропонується презентувати кілька власних фото, які стосуються кожної з чотирьох ситуацій. Далі досліджувані описують фотографії та відповідні події зі свого життя, відповідаючи на питання, які активізують окремі компоненти мотивації. У випадку, якщо фотографії з різних причин відсутні, досліджуваним пропонується описати ситуації зі свого життя, пов'язані з політичною активністю та спільно з експериментатором проаналізувати їх.
Експертне дослідження	Цей етап побудовано за принципами розв'язання задач. Досліджуваним пропонуються задачі, в яких описано різні варіанти політичної участі, і які відповідають чотирьом типам ситуацій розвитку мотивації. Досліджувані політики мають висловити свою експертну думку з приводу розв'язання поставлених задач, відповідаючи на питання, що активізують окремі компоненти мотивації.
Ціннісні решітки	Етап побудований за принципами психосемантичного дослідження методом репертуарних решіток Дж. Келлі. Досліджуваним пропонується назвати осіб, що причетні до їх політичної активності, або ж є політично активними, або ж є героями запропонованих раніше задач. Виокремлені особи аналізуються методом тріад з подальшим ранжуванням.

Аналіз отриманих результатів здійснюється у кілька етапів:

1. Кількісна обробка результатів дослідження:

– Контент-аналіз структури мотивації у описах досліджуваними фотографій та в аналізі ситуацій за категоріями, виділеними Д. Макклелландом та його учнями та описаними вище. Аналіз розповідей та задач за рівнями ціннісної регуляції. Факторне моделювання.

– Факторний аналіз рангових решіток, складеними на етапі ціннісного оцінювання.

2. Показники якісного аналізу:

– Вираженість кожного компоненту в структурі мотивації.

– Повнота структури мотивації (представленість усіх категорій).

– Зовнішня збалансованість структури мотивації (баланс між різними мотиваційними тенденціями). Тривалий час у психології мотивації вважалося, що оптимальним є повне домінування «позитивних» полюсів мотивації – мотиву досягнення, наприклад. Однак, дослідження доводять, що на ефективність діяльності впливає не стільки висока мотивація досягнення, скільки особливості поєднання її структурних компонентів з іншими особистісними властивостями, які сприяють або заважають досягненню високих результатів.

– Внутрішня збалансованість структури мотивації (баланс між окремими компонентами «всередині» мотивів та баланс між ціннісними рівнями в межах одного опису).

– Аналіз груп цінностей, які виявилися значимими за результатами ціннісного оцінювання.

Контент-аналіз структури мотивації політичної активності здійснюється за системою категорій, описаних у роботах Д. Макклелланда, Х. Хекхаузена, Д. Вінтера, та модифікованою нами до потреб вивчення ціннісно-мотиваційних чинників політичної репрезентації лідерів польської національної меншини. Категорії контент-аналізу дозволяють вивчити мотивацію досягнення успіху (мотив досягнення успіху та мотив уникнення невдачі), мотивацію влади та мотивацію аффіліації (прийняття).

У структурі мотивації досягнення можна виокремити дві мотиваційні тенденції – мотив досягнення успіху та мотив уникнення невдачі. Мотив досягнення успіху розвивається та проявляється такими компонентами:

– Потреба в досягненні успіху - позитивно сформульована ціль досягнення або роботи. Прикладами висловлювань досліджуваних, які свідчать про наявність такої потреба є фрази типу «Хочу бути ефективним політиком», «Планую покращити життя нашого міста» тощо.

– Інструментальна активність, спрямована на досягнення – активність, яка дозволяє наблизитися до досягнення або розв’язання задачі без сторонньої допомоги («Працюю у вихідні, щоб встигнути виконати план», «Виконував усі рекомендації консультантів для створення гарного політичного іміджу»).

– Очікування успіху – очікування, впевненість в успіху в межах пов’язаної з досягненням діяльності («Сподіваюся, що результат виправдає всі зусилля», «Впевнений, що зможу використати набутий досвід для нового етапу»).

– Позитивне підкріплення – похвала, заохочення, підтримка, винагороди з боку інших осіб за хороше виконання діяльності, спрямованої на досягнення, старанність, високі результати («Дружина завжди мене підтримує і допомагає», «То була найбільша в моєму житті нагорода»).

– Позитивний емоційний стан – позитивні емоції, пов’язані з певним досягненням або з виявленням майстерності («Я пишаюся тим, чого досягнув», «Гарний результат додав мені впевненості та натхнення»).

– Успіх – хороший результат У діяльності, спрямованій на досягнення («Це ще не була перемога, але мені вдалося зробити перший крок», «Ми зробили хорошу справу – полегшили життя багатьом мешканцям району»).

– Мотив уникнення невдачі представлений такими категоріями:

– Потреба в уникненні невдачі – потреба, бажання, сподівання або намір уникнути невдачі в діяльності, спрямованій на досягнення («Сподіваюся, що таке більше не повториться», «Не хочу захищати людей, які того не варті»).

– Інструментальна активність, спрямована на уникнення – активність, яка дозволяє уникнути негативного результату в діяльності або справитися з наслідками попередньої невдачі («Стараюся не брати участі в таких сумнівних справах», «Довелося готуватися всю ніч, щоб не зганьбитися на людях»).

– Очікування невдачі – очікування, впевненість у невдачі, невпевненість в успіхові в межах діяльності, пов'язаної з досягненням («Навряд чи з цього щось путнє вийде», «Боюся, що наступного разу буде складніше»).

– Негативне підкріплення – відкрита критика (покарання, зауваження) роботи, досягнень та здібностей інших людей («Вони почали кричати та звинувачували в усьому», «Ми різні люди, тому він часто прискіпувався до моєї роботи»).

– Негативний емоційний стан – негативні емоції, пов'язані з невдалим результатом або з виникненням перешкод («Це не може не дратувати», «Я повернувся втомлений та виснажений»).

– Невдача – невдалий результат у діяльності, спрямованій на досягнення («Наша ідея провалилася», «На жаль, мені не вдалося зібрати потрібну кількість підписів»).

Вивчення мотиву влади відбувається шляхом виокремлення в текстах та висловлюваннях досліджуваних таких категорій:

– Престиж – обставини, титули, атрибути статусу, шлюб з впливовою персоною, належність до певного соціального інституту тощо. За цією категорією досліджуваним нараховуються бали за висловлювання типу «Це одразу відобразилося на матеріальній стороні життя – нова машина, дорогий одяг, особистий секретар», «Вона походить з хорошої родини – заможної, впливової».

– Інструментальна активність, спрямована на владу – зовнішня або розумова діяльність, яка свідчить про активність, спрямовану на досягнення влади («Часом доводилося приймати не дуже моральні рішення, щоб мої працівники знали, хто в домі хазяїн», «Доводилося ходити по дворах, знайомитися з людьми, виходити разом на прибирання, щоб мене знали і проголосували»).

– Зовнішні перешкоди – очевидна перешкода або підрич спроби домогтися влади («Під час ефіру раптом зникло світло», «Як тільки я давав вказівку щось зробити, в них обов'язково щось траплялося»).

– Антиципація влади – думки про владу, передбачення позитивного або негативного результату («Я планував, що коли займу цей кабінет, то зміню меблі на більш зручні», «Я гортав стрічку новин, щоб побачити хоч якісь результати екзит-полів»).

– Стани – переживання та емоції, пов'язані з досягненням або недосягненням влади («Це була насолода від того, що всі ці люди тепер від мене залежать», «Було трохи страшно почути такий результат»).

– Ефект – чітка реакція когось на владні дії з чийогось боку або свідцтво глобального впливу чийось дій на світ («Коли я заходив, всі завмирили або починали шепотітися», «Цей наказ мав бути виконаний негайно»).

Контент-аналіз мотивів аффіліації включає аналіз таких категорій:

– Позитивні емоції – стосунки або міжособистісна зустріч викликають позитивні емоції («Мені приємно було з ними спілкуватися, це завжди було весело», «Я відчував розуміння і від того з'являлося натхнення»).

– Діалог – спілкування, розмови, обмін історіями або обговорення стосунків («Ми намагалися знайти спільні теми для обговорення», «Він розповів про свої стосунки з начальством»).

– Зростання – міжособистісна зустріч призводить до психологічного зростання і подолання труднощів («Він дав мені зрозуміти, що в мене є шанси справитися з цією ситуацією», «Я відчував у цих стосунках більшу відповідальність та ставав більш дисциплінованим»).

– Відданість – персонаж переживає почуття відданості й турботи по відношенню до іншої людини, причому це переживання не ґрунтується на почутті провини або почутті обов'язку («Я розумів, що маю допомогти їм впоратися з цим завданням», «Мені хотілося взяти всі їхні клопоти на себе в цій ситуації»).

– Свобода від обмежень – двоє або більше персонажів мають стосунки, не обмежені рамками часу і простору («Ми могли ділитися історіями до третьої години ночі», «Незважаючи на те, що ми представляли різні сторони, спілкуватися було приємно і комфортно»).

– Возз'єднання – вказівка на возз'єднання людей, що знаходилися нарізно («Нарешті нам вдалося порозумітися», «Їм вдалося помиритися лише тому, що кожен взяв на себе відповідальність за те, що відбувалося»).

– Гармонія – персонажі припускають, що знаходяться в гармонії один з одним, «налаштовані на одну хвилю» («Мені здається, що ми думаємо і приймаємо рішення однаково», «Я зустрів людину, що має такі ж цінності та принципи, як і в мене»).

– Підкорення почуттям – персонаж підкоряється силі почуттів («Я не змогла далі ображатися, надто вже хотілося примиритися», «І тоді ніби відкрилося друге дихання, натхнення повернулося і хотілося виступати перед ними далі»).

– Притулок у стосунках – персонажі знаходять притулок у близьких стосунках, в яких вони разом можуть відчувати умиротворення, свободу тощо («Добре було повернутися додому, де тебе чекають», «З ними я міг не прикидатися і бути собою»).

– Єдність з природою – вказівки на єднання з природою («Погода ніби допомагала виконати нам цю місію», «Вітер ніби додавав упевненості й сили моїй промові»).

Кожна з описаних категорій аналізується на предмет належності мотиваційних компонентів до одного із ціннісних рівнів:

– На соціальному рівні розвиток особистості детермінується потребами у схваленні та визнанні, а рефлексія спрямована на усвідомлення референтних оцінок та прогнозування на цій основі власного розвитку.

– На процесуальному рівні основними чинниками розвитку здібностей є усвідомлення умов та вимог діяльності, спрямованість рефлексії на уміння, дії та операції, а також пов'язані з ними результати, критерієм оцінки яких є докладені зусилля.

– На суб'єктному рівні відбувається планування та здійснення саморозвитку на основі рефлексії соціальних стосунків та діяльнісних передумов розвитку здібностей. Процеси, які відбуваються у сфері діяльності і сфері соціальних стосунків, рефлексуються і впливають на планування подальшого саморозвитку.

Відтак, запропонована система аналізу дозволяє прослідкувати закономірності ціннісно-мотиваційної детермінації політичної активності політичних лідерів національних меншин.

Таким чином, запропоноване дослідження представляє ідеографічний підхід до вивчення цінностей та мотивації та дозволяє проаналізувати основні складові політичної мотивації – мотиви досягнення, влади та аффіліації. Ціннісні передумови успішної політичної активності визначаються на трьох рівнях – соціальному, діяльнісному та суб'єктному. Кількісний аналіз дозволяє прослідкувати загальні тенденції ціннісно-мотиваційних чинників політичної активності, а якісний аналіз спрямований на розуміння закономірностей та особливостей ціннісно-мотиваційного регулювання політичної діяльності.

1. *Тищенко Ю.* Політичні партії та національні меншини в оцінках експертів : Звіт за результатами експертного опитування «Права національних меншин, етнічних груп на політичну участь у виборних органах» та інтерв'ю з експертами і представниками національних меншин та етнічних груп [Електронний ресурс] / Ю. Тищенко. – Режим доступу : http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party-national_minority2013.pdf.
2. *Луцишин Г. І.* Національні меншини у політичному житті України дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Луцишин Г. І. – Львів, 2002. – 190 с.
3. *Дегтеренко А. М.* Етнонаціональний аспект життєдіяльності територіальних громад Українського Північного Приазов'я / Дегтеренко А. М. – Маріуполь : Маріупольський держ. гуманітарний ун-т, 2008. – 208 с.
4. *Шипка Н. П.* Угорська національна меншина в Україні як суб'єкт політики : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Шипка Н. П. – Львів, 2007. – 224 с.
5. *Лойко Л. І.* Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність / Лойко Л. І. – К. : Фоліант, 2005. – 634 с.
6. *Калакура О. Я.* Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті / Калакура О. Я. – К. : Знання України, 2007. – 508 с.
7. *Рудницький С. В.* Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України : [монографія] / Рудницький С. В. – Житомир : ФОП Євенок О. О., 2014. – 622 с.
8. *Петровский А. В.* Основы теоретической психологии / Артур Владимирович Петровский, Михаил Григорьевич Ярошевский. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 528 с.
9. *Абульханова-Славская К. А.* Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. Мысль, 1991. – 299 с.
10. *Леонтьев Д. А.* Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. – [2-е изд., исправ.]. – М. : Смысл, 2003. – 486 с.
11. *Музыка О. Л.* Теоретичні та методологічні проблеми дослідження ціннісної свідомості / О. Л. Музыка // Проблеми суспільних трансформацій України в умовах транзитивного розвитку : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конфер. – Житомир, 2004. – С. 114–123.
12. *Ананьев Б. Г.* Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с. – (Мастера психологии).
13. *Петровский А. В.* Психология и время / Артур Владимирович Петровский. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с.; ил. – (Мастера психологии).
14. *Леонтьев Д. А.* От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев // Вестник Московского университета. Серия 14: «Психология». – 1996. – № 4. – С. 35–44.
15. *Оллпорт Г. В.* Личность в психологии / Оллпорт Г. В. – М. : КСП+, СПб. : Ювента, 1998. – 345 с. – (Теории личности).
16. *Макклелланд Д.* Мотивация человека / Дэвид Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с.; ил. – (Мастера психологии).
17. *Berelson B.* Content analysis in communicational research / B. Berelson. – Glencoe : Free Press, 1952. – 220 p.
18. *Winter D.* Manual for scoring motive imagery in running text [Електронний ресурс] / D. Winter // Lehrstuhl Allgemeine Psychologie. – Режим доступу : <http://www.psych2.phil.uni-erlangen.de/~oschult/humanlab/squirrel/winter1994.pdf>. – Title from the screen.
19. *Charles P.* Smith Motivation and Personality: Handbook of Thematic Content Analysis [Електронний ресурс] / P. Charles // Cambridge University Press. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=jgqJJSzSGN4C&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>. – Title from the screen.
20. *Хекхаузен Х.* Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер; М. : Смысл, 2003. – 860 с.; ил. – (Мастера психологии).